

Čo je demokracia ? Demokracia vo veku médií

Richard Geffert

Summary :

Democracy is the most valued and also the vaguest of political terms in the modern world. Democracy is a word used frequently not only in the politics. In this contribution the author deals with problem of democracy and it's forms especially in the age of media. It is impossible to present only one true definition what democracy really means. The author presents some different political and philosophical views of this phenomenon in the postmodern situation.

Ešte pred tým ako sa začneme venovať problému demokracie musíme zdôrazniť, že všetko už bolo povedané. Napriek tomu všetko čaká na svoj nový čas, na svoje znovuobjavenie, na čas, keď človek prekročí svoj tieň nájdením iného človeka v príbuznosti osudovej chvíle, keď uchope pravdu, či sa k nej priblíži. Nepôjde nám iba o slepé kopírovanie a preberanie. Zákon tvorivého vplyvu znamená počuté, videné a prebraté premeniť, znova nanovo prehodnotiť úsilím a skúsenosťami doterajšieho života na hodnotu novú, jedinečnú sebe vlastnú, axiologicky individuálnu a v dnešnom vnímaní postmodernú.

V politickej vede sa otázkou čo je to demokracia a snahou o jej zodpovedanie stretávame v každej komplexnej práci zameranej na teoretickú či praktickú oblasť politiky. Každý autor aj napriek rešpektovaniu zásadných princípov demokratizmu, premieta do odpovede na túto otázku vždy časť svojej subjektivity. Je možné poskytnúť na takto stanovenú otázku absolútne objektívnu odpoveď?

S problémom snahy vytvoriť dokonalý politický systém sa stretávame od čias staroveku až po súčasnosť. Spôsob uchopenia tohto problému je videný minimálne z troch základných hodnotových ohnísk, aj keď v podstate je sledovaný stále rovnaký cieľ – dokonalý politický systém. Tri filozofické ohniská usilujúce o racionálne uchopenie problému predstavujú Staroveké Grécko, India a Čína. Okrem priestoru je tiež nemenej dôležitým determinantom formujúcim naše chápanie aj čas. Rozhodne odlišným spôsobom boli záležitosti vnímané v období antiky, temného stredoveku, v období znovuzrodenia človeka, v novoveku, klasicizme, či v súčasnej postmoderne. My sa vo svojom príspevku budeme dívať na nastolený problém inšpirovaní predovšetkým axiologickým odkazom majúcim svoje korene v európskej filozofickej tradícii, ktorej vplyv je prirodzene premietnutý až do dnešných dní.

Dnes, na počiatku 21. storočia, v dobe, ktorá si po všetkých stránkach nárokuje byť označovaná ako postmoderná sa naliehavosť nájsť dokonalé politicko - spoločensko-ekonomické usporiadanie stupňuje. Množstvo a zároveň rovnocennosť pluralitnej mnohosti

otvára priestor vnímať a uskutočňovať premeny v systémoch rôznym, no vždy rovnocenne chápaným spôsobom. Vnímajúc históriu vidíme snahu o vytvorenie či dosiahnutie absolútnej dokonalosti nielen v politike, ale v ktorejkoľvek oblasti, ktorá je výsledkom činnosti človeka za neuskutočiteľné. Táto konštatovaná skutočnosť však nie je dôvodom k tomu, aby sme rezignovali na hľadanie lepšieho sveta. Je dôležité, aby sme neprestávali v permanentnom kladení principiálnych či parciálnych súvisiacich otázok, ktoré nás posunú o krok ďalej.

V porovnaní s vesmírom a prírodou je vnútorný pohyb našej civilizácie, ktorá je ešte stále v štádiu svojho detstva možné chápať ako neustále smerovanie ku slobode a ľudskosti. Snaha o dosiahnutie relatívnych ideálov je vždy ocenená istým posunom. Všetko plynie – panta rei, a ak hovoríme o priestore slobody, to neznamená že táto naša cesta pri hľadaní relatívne dokonalého spoločenského systému je vopred daná. Ak je to naozaj priestor slobody, nedajú sa vylúčiť ani riziká a zlyhania. Aby sme však mohli byť slobodní, musíme byť doslova otroci zákonov, pretože len zákon môže dať slobodu, ktorá je schodišťom s tisíckou schodov, no nemožno tu použiť žiadny výťah. Zmeny akéhokoľvek systému, politický systém nevynímajúc, nie je možné uskutočniť bez toho, aby nastala zmena v myslení človeka - jeho autora.

Human est rationale – Človek je bytosť racionálna a aj keď nie je v našich silách zistiť prečo je tomu tak, práve naša racionalita je fundamentom metamorfóz a vývoja aj v oblasti fenoménu označovaného termínom *d e m o k r a c i a*.

Podľa nášho názoru je demokraciu možné chápať aj ako proces neustálych snáh poznať niečo nové. Je to permanentné úsilie zdokonaľovať aktuálny rámec pozitívneho a overene dobrého. Len stav neustálej nespokojnosti umožňuje smerovanie ku novým typom poznania reality v budúcnosti. Súhlasíme s myšlienkou Ch. S. Peirca o dôležitosti a významnosti fallibilizmu, ktorý je možné implementovať aj do oblasti politického konštruktú – demokracie. Fallibilizmus vychádza z myšlienky, že naše poznanie nie je nikdy absolútne. Relatívnosť chápania demokracie vyplýva aj z rôznorodosti jej ponímania.

Myslíme si že ku pochopeniu základného rozdielu pri chápaní rozdielov v ponímaní demokracie v čase a priestore bude nápomocná komparácia citovaná z dvoch časovo a ideologicky odlišných zdrojov, na základe ktorých je možné hlbšie pochopenie podstaty analyzovaného problému. Prvú citáciu vyberáme z filozofického slovníka z roku 1977 :

Demokracia : jedna z foriem vlády, ktorú charakterizuje oficiálne vyhlásený princíp o podriadení sa menšiny väčšine. Buržoázna veda sa pri charakterizovaní demokracie obmedzuje iba na uvedené formálne znaky, ktoré chápe odtrhnuto od sociálno-ekonomických podmienok spoločnosti a faktického stavu vecí. Z toho vzniká predstava o tzv. čistej demokracii, ktorú zdieľajú aj oportunisti a reformisti. V skutočnosti každá demokracia ako forma politickej organizácie spoločnosti slúži výrobe a je koniec koncov určená výrobnými vzťahmi spoločnosti (V.I.Lenin). Preto treba prihliadať na historický vývoj demokracie, na jej priamu závislosť od spoločensko-ekonomických formácií, od charakteru a ostrosti triedneho boja. V triednych antagonistických formáciách existuje demokracia fakticky iba pre príslušníkov panujúcej triedy. Tak v buržoáznej spoločnosti je demokracia formou triednej nadvlády buržoázie. Buržoázia má do určitej miery záujem na demokracii ako prostriedku svojej politickej nadvlády. Vypracúva ústavu, vytvára parlament a iné zastupiteľské orgány, zavádza všeobecné volebné právo a formálne politické slobody. Avšak možnosti využívať tieto demokratické práva a ustanovizne sa pre široké pracujúce masy všemožne obmedzujú a celý demokratický aparát buržoáznej republiky je usporiadaný tak,

aby paralyzoval politickú aktivitu más a znemožňoval pracujúcim zúčastňovať sa na politickom živote. Pre buržoázu demokraciu je charakteristický parlamentarizmus a zjavná tendencia k výkonnej moci. V období imperializmu dochádza v buržoázných štátoch k obratu od demokracie k politickej reakcii. Preto boj pracujúcich a všetkých pokrokových síl za demokraciu, za demokratické práva stáva sa veľmi dôležitou základnou podmienkou a súčasťou triedneho boja proletariátu za socialistickú prestavbu spoločnosti. Socialistická demokracia je najvyššou formou demokracie, skutočnou demokraciou pre väčšinu ľudu, pre široké pracujúce masy. V socialistických krajinách sa realizuje skutočne všeobecné, rovné, priame volebné právo (pri tajnom hlasovaní). Všetci občania bez rozdielu pohlavia, národnosti, rasy v politickom, ekonomickom i kultúrnom živote majú rovnaké práva a zúčastňujú sa na správe štátu. V systéme socialistickej demokracie majú význačné miesto orgány ľudovej kontroly, do ich práce sa zapájajú milióny pracujúcich. Socialistická demokracia zákonne zabezpečuje občianske práva hmotnými zárukami. Napríklad právo na prácu socialistická spoločnosť nielen vyhlasuje, ale ho aj zakotvuje v zákone a reálne zabezpečuje tým, že odstrániť vykorisťovanie, zlikvidovala nezamestnanosť, že nepozná krízy vo výrobe. V tom je základný rozdiel medzi socialistickým demokratizmom a buržoáznou demokraciou.....¹

Na druhej strane budeme citovať z iného zdroja , ktorý je uplatňovaný na tom istom priestore avšak o 27 rokov neskôr, a to aj napriek faktu, že tento zdroj vznikol už v roku 1976 . Druhú citáciu vyberáme z filozofického slovníka z roku 1976, ktorý je však na našom území relevantný až od roku 1994.

Demokracia: Doslova vláda ľudu, je pôvodne v gréckom myslení štátna forma, v ktorej ľud sám vykonáva politickú moc, na rozdiel od vlády jednotlivca (monarchia) či určitej skupiny (aristokracia) a ich úpadkových foriem (tyrania, oligarchia, ochlokracia). V priebehu dejín sa význam tohto slova mnohokrát zmenil. V základe moderného chápania demokracie leží štátno – filozofická myšlienka suverenity ľudu, teda priznanie všetkej politickej moci ľudu ako jej pôvodnému nositeľovi. K tomu sa pripája požiadavka, že všetci občania schopní používať svoj rozum a svedomie majú fakticky spolurozhodovať o politických otázkach, ktoré sa ich týkajú. Ľud ako celok však môže štátnu moc spoločne vykonávať len vo veľmi obmedzenom rozsahu (bezprostredná demokracia). Preto musia byť ústavou určené právne spôsoby, umožňujúce ľudu tiež sprostredkovanú účasť na formovaní politickej vôle. To sa deje ľudovým hlasovaním a slobodnou voľbou zástupcov na obmedzenú dobu , v určitom počte a s presne vymedzenými právami (zastupiteľská demokracia). Viac politických strán má prostredníctvom verejnej diskusie a postavením vhodných osobností predkladať ľudu rozhodujúce politické alternatívy. Demokracia schopná fungovania predpokladá u občana politickú zrelosť a súdnosť, podriaďiť svoje vlastné záujmy potrebám všeobecného blaha. Kde sú splnené tieto podmienky, nieje možné ľudu odoprieť jeho účasť na správe vecí verejných.....²

Je pre nás mimoriadne zaujímavé sledovanie paralelného záujmu v týchto dvoch odsekoch, avšak vysvetľovaného z úplne iného uhla pohľadu. Ideálu je v ľudskom svete vždy nastavené akési pomyselné zrkadlo, čím v jeho odraze ideál nadobúda tisíc rôznych významov. Ideál demokracie chápeme v zmysle platónskej idey, ktorá je v tomto čase a priestore iba hmlýstým odrazom, nedokonalou kópiou a snahou sa k nemu priblížiť. Vráťme sa ale ku analyzovaniu nášho problému.

Demokraciu nie je možné stotožniť so žiadnou formou potlačovateľského režimu. Zľava je obmedzená ľavicovou diktatúrou, ktorá našla svoj výraz v komunizme. Z pravej strany ju obmedzuje pravícová diktatúra, ktorá sa prejavila v nacizme a fašizme.

V rôznych prácach a u rôznych autorov sa stretávame s rôznym ponímaním nami sledovaného systému:

Demokraciou sa označuje priestor mimo komunistického sveta.

Demokracia je už všetko a vlastne nič.

Demokracia je najvyššia známa forma politiky a sociálnej organizácie.

Demokracia je buď pre všetkých, alebo nie je.

Demokracia je vláda každého z nás v prospech každého z nás.

Demokracia znamená nielen kto vládne, ale aj ako vládne.

Demokracia nie je ani vláda väčšiny, ani vláda ľudu, ale je to vláda nás všetkých.

Demokracia je ustavičným zápasom medzi tým čo je a tým čo má byť.

Demokracia je neustály zápas medzi tým čo je a čo chceme, aby bola.

Demokracia je vláda ľudu prostredníctvom ľudu pre ľud.

Demokracii najviac prospieva rovnosť a striedma životná úroveň.

Demokraciu zabíja polarizácia na chudobných a bohatých.

Demokracia je samospráva.

Demokracia je spoločnosť, ktorá musí predchádzať extrémnej polarizácii.

Demokracia je stále vyvažovanie práv a nárokov jednotlivcov s potrebami celku.

Za demokratickú považoval svoju vládu aj Hitler, lebo všetko čo konal konal v mene ľudu.

Za demokratickú považoval svoju vládu aj Stalin, lebo ústava Sovietskeho zväzu zaručovala právo na prácu.

Za demokratickú považoval svoju vládu aj Castro, lebo to čo konal konal v mene ľudu.

Demokracia nie je nič iné ako porážka ľudu, zapríčinená ľuďom pre ľud.

Demokracia je ... forma štátu, v ktorej demos (ľud) nemôže vykonávať púhu moc (kratos), ale je obmedzený na to, aby vládol (arche) prostredníctvom stanovených stabilných zákonov, ktoré sú ľudu zverejnené a známe.

Demokracia ešte doposiaľ nie je nikde dôsledne uskutočňovaná, všetky demokratické štáty sú len pokusom o demokraciu.

Z uvedených skutočností je možné utvoriť si istý názor, ktorý korešponduje s všeobecne uvedenými charakteristikami, no vždy tu bude implementovaná do snahy o objektívne charakterizovanie aj subjektivita autora inklinujúca ku tomu - ktorému axiologickému konceptu, ktorý je spojený s problematikou inkomensurability hodnôt. V snahe o charakterizovanie čo najviac oslobodené od subjektivity demokraciu teda chápeme ako typ politického systému, ktorý je predovšetkým viazaný na vládu zákona a uplatňovanie atribútov právneho štátu. Právny štát charakterizujeme týmito základnými znakmi:

1. zákonnosť – legitimita a legalita
2. minimálne obmedzenie občianskych práv a slobôd
3. právna istota
4. sudcovská nezávislosť
5. občanom je dovolené všetko čo zákon nezakazuje, štátny orgán môže konať len v medziach a spôsobom, ktorý ustanoví zákon
6. ústavné súdничество
7. inštančný poriadok
8. správne súdничество
9. rule of law
10. dodržiavanie medzinárodných zákonov
11. záruky základných práv a slobôd
12. vyvážená deľba a kontrola moci
13. demokratizmus prostredia

Na základe všetkého uvedeného je na mieste konštatovať, že akákoľvek snaha o uzatvorenie pojmu d e m o k r a c i a je vopred odsúdená na neúspech. Všetky snahy o charakterizovanie demokracie musia ostať v rovine rešpektovania otvorenosti, a to ako v technickom, tak aj myšlienkovom slova zmysle. Musí tu zostať možnosť výberu, otvorenosť, sloboda, ktorú je však potrebné zvládnuť. Je možné súhlasiť s K. R. Popperom, že „naša západná civilizácia napriek všetkému, čo sa jej právom vyčíta je najľudskejšou, najspravodlivejšou, najľudskejšou, najlepšou zo všetkých, ktoré poznáme z ľudských dejín... iba v našej západnej civilizácii sa morálna požiadavka osobnej slobody vo veľkej miere uskutočňuje. A spolu s požiadavkou osobnej slobody sa presadzuje požiadavka rovnosti pred zákonom, požiadavka mieru, požiadavka, aby sa v maximálnej miere zabránilo používaniu násilia.“³

Otvorená spoločnosť je určitým relatívnym ideálom, ktorá zdôvodňuje ideovú autonómiu občana. A znova sa dostávame k tomu, že absolútne nikto nie je vlastníkom absolútne objektívnej pravdy, ani spoľahlivého receptu ani objektívne platných praktických meradiel alebo optimálneho politického programu. Každý z nás má právo mať svoje názory a predkladať ich na verejnú diskusiu. Prírodzene, zákony a normy je nevyhnutné dodržiavať bezozbytku, to však neznamená, že ich nemôžeme komentovať a najmä vtedy, ak neboli kreované prostredníctvom verejnej diskusie. Práve táto ideová sloboda musí byť zaručená právne a organizačne. Organizáciou otvorenej spoločnosti, predovšetkým inštitucionalizáciou spoločnej otvorenej diskusie sa tiež vyvoláva dynamika ideí a kultúry, ktorá je rovnako významná morálne ako je prakticky užitočná. Je veľmi dôležitou zárukou pokrokového života spoločnosti. Otvorená spoločnosť stojí a padá s tým, že názorový boj sa vedie predovšetkým racionálnou formou, nie formou nátlaku, či lacnej propagandy! Tu sa nám

priam žiada aspoň spomenúť súvisiacu problematiku politickej kultúry a súhlasiť so slovami prof. Pecku : dôležitá je schopnosť diskusie ako s partnermi, tak aj s protivníkmi, a to aj v prípade, že partner alebo protivník nie je dostatočne schopný tejto diskusie.⁴

Dnes však možno na problematiku demokracie nahliadať z trocha iného pohľadu, ako z optického uhla, ktorý nemohol byť vlastný predchádzajúcim generáciám a obdobiam, aspoň nie s takou naliehavosťou ako v súčasnosti. Je to problém chápania významu demokracie vo veku médií.

Demokratický systém bol vždy spojený s rečníckym umením. V tomto systéme ide vždy predovšetkým o to, informovať ľud a získavať široké vrstvy ľudu ako voličov. Hlasovanie o návrhoch alebo voľba sú takmer vždy rozhodnutím, ktoré podľa svojej povahy nevyhnutne závisí od informácií a od toho, aké preferencie občan má a aký postoj zaujme. Medzi propagandou a čistou formou poskytovania informácií nie sú ostré hranice. Všetko je istým spôsobom propagandou myšlienok jednotlivca či skupiny ľudí.

Kolektívne akty , ktorými sa uskutočňujú, alebo by sa mali uskutočňovať demokratické akty, závisia od procesov komunikácie medzi politickou špičkou a voličom.

Komunikácia o verejných záležitostiach nie je ani u politika - rečníka ani u občana – poslucháča zameraná v prvom rade na objektivitu. Politik chce ovplyvniť občana určitým a určeným smerom, propaguje určitý názor (zaručene najlepší a v „najkrajšom balení“).

Paralely medzi reklamou ako prostriedkom ovplyvňujúcim trh a politickou agitáciou sú zjavné: V obidvoch prípadoch ide predovšetkým o zvýšenie známosti a atraktívnosti produktu ponúkaného na predaj a o zvýšenie známosti politika a politického programu jeho strany. Ďalej ide o výlučne tvrdo pragmatický vzťah medzi rečníkom (ponúkajúcim) a poslucháčom (kupujúcim). Predávajúcemu nejde predovšetkým o racionálne presvedčenie, ale len o ovplyvnenie názorov a postojov zákazníkov podľa svojho zámeru. Politik sa neriadi myšlienkou kritického racionalizmu, ale v prvom rade sa snaží zapôsobiť trikmi na emócie občana – voliča. Nepoužíva logicky jasné tvrdenia.

Nemáme negatívny postoj voči reklame, ktorá vyzdvihuje iba kladné vlastnosti ponúkaného produktu a nehovorí o problematických stránkach - veď je to r e k l a m a, avšak politickú reklamu , ktorá prináša neustále len a len kladné polopravdy považujeme za klamanie občana, čo je nezlučiteľné s ideou otvorenej spoločnosti založenej na princípe kritického racionalizmu.

V politickej reklame nejde o hľadanie pravdy, optimálnych postojov, zdôvodnení, ale len o to nájsť prostriedky získania či znovuuchopenia politickej moci, ktorá je kľúčom ku ekonomickému blahobytu politikov a ich mecenášov.

Sme presvedčení, že dnešná prax politickej propagandy, ktorá využíva techniky komercializmu, v ktorom dominuje neracionálne a poloracionálne pôsobenie nad vlastnou vecnou argumentáciou , vytvorilo novú realitu v živote demokratických štátov Slovenskú republiku nevynímajúc. Volič sa stal nie cieľom, ale len prostriedkom (presne v zmysle bohužiaľ opaku Kantovho kategorického imperatívu) na presadzovanie záujmov ekonomických mocenských skupín tým, že sa mu síce ponecháva funkcia slobodne voliť, ale mohutným propagandistickým aparátom sa pripravuje tak, aby jeho postoje zodpovedali predovšetkým priraniam skupín ovplyvňujúcich verejnú mienku a v konečnom dôsledku aj

ekonomický systém. Je tu prirodzene na mieste zásadná otázka aké sú možnosti zaručiť otvorenú spoločnosť – Popperov kvázi ideál má demokratický politický systém, keď politická propaganda čím ďalej stále viac používa metódy reklamy a marketingu aj v oblasti, v ktorej by mali dominovať iné hodnoty.. Ako možno budovať stále lepšiu spoločnosť – otvorenú spoločnosť, keď masmédiá tvoria gigantické nástroje vynútenia?

Reklamu nemožno v žiadnom prípade (v demokratickej spoločnosti zvlášť) zakázať. Je však reálne presvedčiť verejnú mienku, že jej prílišné rozvíjanie je začiatkom degenerovania demokratizmu. Nateraz zostáva otázkou ako túto metú dosiahnuť, a tiež kto by to mal realizovať?

Napätie medzi prevzatím marketingových metód politickej propagandy a ideálom otvorenej spoločnosti je najaktuálnejším problémom demokracie v dnešnom štádiu vývoja.

Je potrebné zabezpečiť organizačné podmienky otvorenej spoločnosti. Je úlohou dnešných dní , úlohou demokraticky zmýšľajúcich vedcov, ale aj potencionálne aktívnych občanov postulovať zabezpečenie organizačných podmienok otvorenej spoločnosti. Najdôležitejšími z nich sú:

- Zabezpečenie plurality informačných zdrojov, predovšetkým v oblasti médií. Je úlohou štátu zabrániť koncentrácii masových komunikačných prostriedkov v rukách malých skupín alebo jednej ideologickej či politickej organizácie (čo je veľmi ťažké najmä ak je štát stotožnený s danou skupinou).
- Zabezpečenie toho, že politické diskusie a informačné služby budú organizované vo forme rôznych relatívne od seba nezávislých inštitúcií.
- Je nevyhnutné striktné zabezpečiť oddelenie ideologických organizácií od štátneho aparátu, či už ide o politické strany, cirkvi alebo iné hnutia či iniciatívy.

V mnohých polyarchických štátoch existujú inštitúcie štátnej propagandy, čo vôbec nie je zlučiteľné s ideou otvorenej spoločnosti.

Mnoho politológov zdieľa myslíme si správny názor, že demokracia je vždy ohrozená a že za ideály demokracie je nevyhnutné vždy bojovať. V dnešnej informačnej spoločnosti ide predovšetkým o to, aby sme bojovali proti klamlivej reklame marketingového typu v politike.

Pluralita a zároveň rovnocennosť názorov aj hodnôt, nutnosť pokroku vo všetkých oblastiach života človeka a spoločnosti, neustále plodné spochybňovanie, kladenie otázok, nekončiace hľadanie odpovedí, silná individualita, na nikom a ničom nezávislé, plodné myslenie, cítenie a uvažovanie, to sú niektoré charakteristiky dnešnej doby, vedy, postmodernej filozofie a demokracie. Preto aj napriek akýmkoľvek snahám o nájdenie patentu na mozog produkujúci vynálezy pri „presne nastavených fyzikálnych či biologických či spoločenských podmienkach“ je myslíme si takéto globalizovanie odsúdené na neúspech. Je to predovšetkým neopakovateľná jedinečnosť indivíduí, ktorá je náhodou, či darom, ale v každom prípade ju treba využiť pozitívne len a len v prospech pokroku a života, v demokratickej „popperovskej“ otvorenej spoločnosti.

Žijeme svoj život v obdivuhodnom a podivuhodnom svete. Naša bezprostredná existencia sa odohráva v každodennosti, ktorá ju nedramatizuje, nespochybňuje, neproblematizuje. Z času na čas chceme vedieť a vidieť inak a iné ako v každodennom nazeraní. Kladieme si otázky, ktoré nás samotných zaskočia, chceme nájsť zmysel toho, čo máme okolo seba, ale aj podstaty nás samotných. Chceme preniknúť za oponu neviditeľného a zrejmeého, chceme odhaliť tajomstvá bytia a nebytia nášho, ale aj bytia ako takého....

Kladieme si otázky, dnes ešte ťažké otázky, ktoré odhaľujú biele miesta na mape nášho poznania a vedenia. Nedokonalé odpovede na ne, ukazujú to, ako málo chápeme svet, ktorý nás obklopuje („univerzum vo veľkom“), ale aj svet v nás samotných („univerzum v malom“). Aj napriek tejto nedokonalosti sa nevzdávame a nesmieme sa finálne vzdať. Tieto otázky predstavujú výzvu nášmu ďalšiemu, dokonalejšiemu poznaniu, nášmu chápaniu, nášmu nazeraniu na bytie a existenciu, na všetko čo je, ale aj nie je..... Sú dráždivou inšpiráciou vedy, filozofie aj demokracie. Sú dôvodom ich vzniku, vývinu, ale najmä ich neustálych premien – metamorfóz.

Sformovanie akýchkoľvek povinností týkajúcich sa budúcich generácií či civilizácií je sťažené prvkom subjektívnosti a náprava je tu ťažká pretože nemôže prekročiť bariéru nevedomosti o tom, čo by malo nastúpiť. Myslíme si, že je dôležité predovšetkým konať spôsobom, aby dôsledky dnešných činov nespochybnili budúcu ľudskú existenciu. Táto existencia bezpochyby nastolí aj ďalšie otázky, ktoré sa stanú problémom budúcich generácií a civilizácií, ktoré dnes ešte možno ani netušíme, no v každom prípade my rozhodneme o možnosti ich realizácie svojim dnešným konaním.

Človek – to naozaj znie hrdo, no je to stelesnenie protikladov. Demokracia – to znie rovnako hrdo, no všetky protiklady človeka sú do nej premietnuté. Napriek tomu si dovoľíme vysloviť názor, že demokracia je osudom postmoderného človeka aj s jeho kladmi a zápormi. Toho síce možno zničiť, ale nikdy nie poraziť, ani v snahe o kreovanie dokonalého politicko – spoločensko – ekonomického systému.

Použité zdroje informácií :

¹ Rozentaľ, M. : Filozofický slovník, Pravda, Bratislava, 1977, s. 94 – 95.

² Brugger, W. : Filozofický slovník, Naše vojsko, Praha, 1994, s. 103 – 104.

³ Popper, K.R. : Otvorená spoločnosť a jej nepriatelia II., Praha 1994, s. 108.

⁴ Pecka, E. : Politická kultura v ČR, Praha 2000, s. 42.